

COOPERACIÓ PER A QUIN DESENVOLUPAMENT?

Propostes per a un model de desenvolupament ecofeminista

Dina Garzón

Il·lustració: [Hansel Obando](#)

L'ecofeminisme és un moviment en auge

Just abans de l'aparició de l'actual pandèmia, l'any 2019, l'ecofeminisme va viure un renéixer, degut entre altres factors, a la fortalesa del moviment feminista i dels moviments juvenils pel clima tal com ens explicava la pensadora Alicia Puleo. També ens comentava amb gran encert que una altra de les causes d'aquest auge és l'atenció que l'ecofeminisme presta a les dones indígenes que defensen el territori davant l'extractivisme, fins i tot pagant de vegades amb les seves pròpies vides. Moltes joves es veuen identificades amb aquest moviment que va començar el seu camí a principis dels anys 70, però és ara, després de 50 anys de recorregut ecofeminista, quan sembla que compta amb més força i suports. Com bé desenvolupa la filòsofa Mexicana Aimé Tapia, les dones que participen actualment en els moviments de resistència dels pobles de l'Abya Yala entreteixeixen alternatives per a una cultura sostenible i presenten vincles innegables amb el moviment ecofeminista, compartint tots dos múltiples elements encara que utilitzin terminologies diferents.

Aquests dos anys de crisi global sanitària no han fet més que reforçar aquest posicionament de l'ecofeminisme com a moviment emergent, tenint cada vegada més vitalitat i reconeixement. Indubtablement el confinament ens ha mostrat com a societat que en un sol

dia certes realitats que consideràvem immutables poden trontollar i ensorrar-se. Moltes esperem que el neoliberalisme de les últimes dècades vagi perdent protagonisme i es doni pas a l'era en què la conservació del nostre entorn en societats amb àmplia cobertura social, justes i igualitàries es converteixi en l'objectiu comú a curt termini. Aquestes serien, sens dubte, societats on el concepte "decréixer" no s'entendria com una pèrdua de qualitat de vida, sinó tot el contrari. Desposseir-nos dels lligams del consumisme desmesurat podria convertir-se en catalitzador del "bon viure" permetent-nos arribar a ser fins i tot més feliços.

Aquest moment "dolç" que viu l'ecofeminisme, no s'explica per una única causa. La preocupació cada vegada més gran de la societat per la crisi ecològica és sens dubte una de les raons fonamentals. Cal assenyalar que el moviment feminista no és aliè a aquesta preocupació. Cada vegada són més les feministes que comencen a entendre les terribles conseqüències de la crisi ecosocial, que els seus efectes no incidiran d'igual forma en les dones i en els homes i que no recauran de forma proporcional sobre les dones pobres, les migrants o sobre els sectors més desfavorits de la societat. És per això fàcil d'entendre que dins del moviment feminista es produeixi actualment un acostament als postulats de l'ecofeminisme i que es busquin en aquest moviment respostes tant als problemes ecològics com als de gènere de forma transversal. I no és sorprenent que les seves propostes assoleixin actualment cert eco en un públic que prèviament no prestava especial atenció quan les teòriques ecofeministes relacionaven ja des de fa dècades la subordinació de les dones amb la dominació de la Naturalesa i quan ens explicaven, a més, que era aquesta situació la que ens conduïa a la crisi ecològica que patim en l'actualitat.

La crisi climàtica i ecològica

Són incomptables els llibres, informes, articles i documentals que ens alerten sobre la situació actual de degradació del planeta. Entre ells destaca [el sisè informe del Grup Intergovernamental sobre Canvi Climàtic](#) que es va publicar l'agost de 2021. L'IPCC és un organisme organisme de suport científic i tècnic creat el 1988 per l'Organització Meteorològica Mundial i el Programa Ambiental de Nacions Unides (PNUMA) per facilitar les avaluacions integrals de l'estat dels coneixements científics, tècnics i socioeconòmics sobre el canvi climàtic. Aquest sisè informe va ser elaborat durant tres anys per 234 científics de renom de 66 països diferents i, per primera vegada, atribueix clarament l'avenç de la crisi climàtica a l'activitat humana. L'informe arriba a diverses conclusions, entre elles que "és inequívoc que l'activitat humana ha escalfat l'atmosfera, l'oceà i la superfície terrestre", i que "molts dels canvis observats en el clima no tenen precedents en centenars de milers d'anys". Ens diu també que la influència humana ha augmentat la possibilitat de patir esdeveniments extrems des de la dècada de 1950, incloent un augment en la freqüència i intensitat de les onades de calor i les sequeres a escala mundial, un augment en el risc d'incendis a tots els continents habitats, i l'augment de precipitacions i inundacions extremes al planeta. S'inclou una sentència categòrica que ens hauria de fer reflexionar sobre el nostre antropocentrisme extrem: "La vida a la Terra pot recuperar-se d'un gran canvi climàtic evolucionant cap a noves espècies i creant nous ecosistemes. La humanitat no pot." L'informe acaba indicant que cal actuar ja, i que sent aquesta crisi culpa

de l'activitat humana, també és l'acció humana l'única que podrà mitigar el seu impacte".

Per l'impacte que provoquen les seves conclusions sobre pèrdua de biodiversitat destaca l'informe planeta viu 2020 publicat per WWF en la seva tretzena edició. Segons la mateixa organització, l'informe proporciona l'evidència científica per recolzar que l'activitat humana insostenible està empenyent al límit els sistemes naturals del planeta que sustenten la vida a la Terra, i com el sisè informe de l'IPCC, insta als líders mundials a unir-se per construir un món postCOVIDpost-COVID-19 més sostenible. Així mateix, l'informe conjunt IPBES (Plataforma Intergovernamental de Ciència i Política sobre Biodiversitat i Serveis dels Ecosistemes) - IPCC conclou que és necessari protegir la naturalesa per afrontar la crisi climàtica, ja que cap d'aquests dos grans reptes no podrà resoldre's si ambdós no s'aborden conjuntament.

Cada vegada més feministes comencen a entendre que la crisi ecosocial no incidirà d'igual forma en les dones i en els homes, ni recaurà de forma proporcional sobre les dones pobres, les migrants o sobre els més desfavorits

Podríem continuar enumerant informes científics i d'incidència política que arriben a conclusions similars. Només cal realitzar una simple recerca amb qualsevol navegador d'internet i utilitzar alguna de les paraules claus "informe", "Canvi climàtic", "pèrdua de biodiversitat" o "ciència" per comprovar la quantitat d'informació de la que ja disposem per entendre la magnitud del repte que les actuals generacions hem d'afrontar. Els temps en què es posava en dubte la veracitat dels efectes de la crisi ambiental s'han difuminat i ja únicament es discuteix la magnitud del que tard o d'hora s'esdevindrà. Curiosament, tanta informació contrastada no provoca la unanimitat esperada en molts sectors socials pel que fa a la urgència i a les accions a realitzar.

Ecofeminisme, pensament i acció davant la crisi global

Com hem vist, una immensa majoria dels informes científics ens assenyalen la urgent necessitat d'actuar davant la crisi global. En altres paraules, la ciència ens insta a remoure els fonaments sobre els que hi ha construïda la nostra societat antropocèntrica que no és més que una societat basada en la idea que l'ésser humà és l'únic que importa. Aportant cada vegada més dades i certes, ens conviden a actuar amb urgència per aturar allò que en unes quantes dècades provocaria (en cas de continuar amb les inèrcies actuals) la fi de l'hegemonia de la nostra espècie al planeta Terra amb escenaris de sofriment extrems a la cantonada.

Des del feminisme, ja que l'ecofeminisme és feminisme, volem recórrer aquest camí desprenent-nos també de la cultura androcèntrica que durant generacions ha mantingut les dones sota l'opressió dels que haurien de ser els seus iguals. Nosaltres reivindicuem, per

tant, la necessitat que les dones participem amb un rol central en aquesta revolució prioritzant els nous valors que haurien d'articular aquesta societat del futur, com, per exemple, substituint la violència i l'opressió per l'empatia i la solidaritat. Per descomptat, no oblidem que també és necessari que siguin les dones en igualtat les que liderin el disseny del full de ruta que eviti els efectes catastròfics de la inacció que prediu la ciència. Si bé la filosofia ecofeminista ens explica com hem arribat fins aquí i ens assenyala els fonaments necessaris per crear aquesta societat desitjada, lliure de dominació per les persones i la resta d'animals, també és precís actuar més enllà de les idees. I l'ecofeminisme és pensament, però també és acció, acció feminista, ecologista i animalista.

L'informe de l'IPPC ens insta a "reconduir el nostre model de vida i de consum". Si volem que aquest canvi es realitzi de forma justa i igualitària, necessitem acció ecofeminista. Com assenyala Alicia Puleo, "l'ecofeminisme és una redefinició de la realitat, com ho són el feminisme, l'animalisme i l'ecologisme, que s'entrellacen en la seva teoria i pràctica." L'ecofeminisme pot i ha d'actuar proporcionant les eines perquè tots els moviments emancipadors s'entenguin, complementin i s'enforteixin entre si mitjançant aquesta cooperació, reforçant-nos unes a d'altres posant el focus en el que ens uneix i no en els matisos que ens separen i que en realitat ens enriqueixen en dotar-nos d'una transversalitat i interseccionalitat difícil d'assolir d'una altra manera. És indubtable que la tasca és ingent i és necessària tota la intel·ligència col·lectiva possible per afrontar aquesta revolució per la conservació del planeta. Els pactes d'ajuda mútua entre moviments socials que proposa l'ecofeminisme podrien constituir-se com el punt de partida de qualsevol pla d'acció futura.

Cooperació ecofeminista

Els efectes del deteriorament ecològic i del canvi climàtic, a més de ser impredecibles, no influeixen d'igual manera en la vida de totes les persones de la Terra. Grans zones del planeta estan ja patint impactes greus i en molts casos irreversibles si no es prenen accions de regeneració dels entorns i ecosistemes, juntament amb mesures de caràcter social per mitigar l'allau de sofriment humà que comporta aquesta degradació de les condicions de vida. Les migracions climàtiques són un nou terme desgraciadament cada vegada més utilitzat. Des de l'ecofeminisme entenem que el sofriment dels altres animals és també la nostra responsabilitat i no ens és aliè el seu dolor. La pèrdua de biodiversitat i la crisi climàtica afecta directament el benestar de les persones. També és una evidència que no hi ha justícia, igualtat i progrés per als pobles sense educació per a les nenes i sense el respecte dels drets sexuals i reproductius de les dones. No hauríem, per tant, d'afrontar les polítiques migratòries i de cooperació internacional sense feminisme, sense ecologia o sense animalisme. Els reptes dels propers anys requereixen la complexitat del pensament ecofeminista amb els diferents matisos interseccionals que introdueix en les anàlisis, però també es necessitarà de la senzillesa dels seus plantejaments aliens a l'artifici i amb voluntat de treballar en cooperació amb la resta de moviments socials.

Els reptes dels propers anys requereixen els diferents matisos interseccionals del pensament ecofeminista, però també la

senzillesa dels seus plantejaments i la voluntat de cooperació amb la resta de moviments socials

L'ecofeminisme crític adverteix de no caure en justificar costums opressors per les dones i els animals no humans quan es realitza la necessària crítica a l'etnocentrisme. Un pensament emancipador no pot acceptar mistificacions opressores, ni pròpies ni alienes, i no és justificable reverenciar pràctiques que, si es donessin en la nostra pròpia cultura, serien objecte de crítiques per part dels qui ho justifiquen en cultures alienes. Com ens recorda Alicia Puleo, "el sofriment, tancament, discriminació, esclavitud, tortura, explotació són universalment dolents i no podem justificar-los amb l'argument que existeixen formes similars o semblants d'abús a la nostra societat", i "L'objectiu ha de ser construir en conjunt una cultura ecològica de la igualtat, no venerar tot costum només per ser part de la tradició cultural pròpia o aliena".

Planificació i Polítiques Ecofeministes

Fa dècades que tant el feminisme com el més jove moviment ecologista realitzen propostes avantguardistes respecte els drets humans i la protecció de la nostra casa comuna, que és el nostre planeta Terra. Grans dones com Petra Kelly, Wangari Maathai o Jane Goodall han revolucionat el món amb la seva mirada ecofeminista sobre el pacifisme, l'ecologia i la nostra relació amb la resta d'animals i amb la naturalesa. Jane Goodall, per exemple, va modificar la forma d'entendre la relació de mutu benefici que pot prosperar entre els entorns protegits i les comunitats locals quan es fan passos en la direcció correcta.

I sobre caminar en la direcció correcta per assolir aquest altre món possible tracta el constant debat que mantenim les ecofeministes. Hi ha passos necessaris que sembla que ja han estat assumits per la societat en el seu conjunt, com la necessitat de descarbonitzar el nostre sistema energètic, encara que és necessari que aquest avenç l'afrontem amb equitat, justícia i més participació i democràcia. La recent consideració del gas i l'energia nuclear com a energies verdes per part de la Comissió Europea no és precisament un exemple de decisió en la línia adequada. En el moment actual, les tecnologies basades en l'aprofitament de les energies renovables són una eina fonamental pel desenvolupament de les comunitats energètiques locals, sent una assignatura pendent que les dones s'incorporin en igualtat al sector energètic. Planificar adequadament el desenvolupament de les renovables sense que la seva utilització comporti grans impactes al territori és perfectament possible i desitjable. Haurem de decreixer, ser més eficients i segurament l'era del malbaratament energètic aviat arribarà a la seva fi. Per la necessitat de disminuir les emissions de gasos amb efecte hivernacle i per la superació dels límits físics del planeta en escenaris futurs d'escassetat de materials i recursos, serà necessària una transició energètica ecofeminista tal com desenvolupa Cristina Saavedra, responsable de justícia climàtica a Amics de la Terra. Al sector del transport, la idea de renunciar a la hipermobilitat als països del Nord Global que es formula des de l'ecofeminisme: recuperar el tren, la bicicleta, el transport públic i els temps pausats resulta una aposta atractiva per moltes de nosaltres i que va en total consonància amb els temps actuals.

La gran aposta pel sud global prové de l'Agroecologia i la sobirania alimentària. Veus ecofeministes des del Nord i el Sud global com Emma Silipandri, Glòria Zuloaga o Itziar Aguirre ens recorden que un altre món sense agrotòxics és possible i que els sabers tradicionals de les dones camperoles encaixen sense cap problema amb els últims avenços de l'agroecologia. Una agricultura que sostingui la dieta del futur, basada en vegetals en harmonia amb la naturalesa, juntament amb la restauració dels ecosistemes danyats pels usos indeguts, la tala massiva i l'extractivisme ha de ser una absoluta prioritat de Nord a Sud i d'Est a Oest. Les dones, com tantes vegades repetim, no poden quedar al marge d'aquesta revolució verda.

Al principi d'aquest article comentava la profunda connexió entre les dones indígenes en defensa de la terra i l'ecofeminisme en la seva lluita comuna contra les pràctiques extractivistes Nord-Sud. Convé assenyalar que aquest saqueig no es conforma amb depredar els recursos naturals, sinó que també busca fer negoci amb el cos de les dones empobrides del sud global mitjançant el lloguer d'úters. Gràcies al feminisme, aquest comerç de dones, juntament amb el de la prostitució, està sent denunciat i esperem que sigui restringit ben aviat pels governs de tot el món. Fa anys que la filòsofa Angélica Velasco investiga sobre la prostitució i la pornificació de la societat des de l'òptica ecofeminista. Al nostre món ideal no hi ha espai per a l'esclavitud. Altres víctimes invisibles són els animals no humans, assetjats amb el tràfic tràfic il·legal d'espècies, la caça i la pèrdua dels seus hàbitats. Si bé el veganisme no és un consens entre tots els corrents de l'ecofeminisme, la disminució del consum de carn i el tracte ètic a totes les espècies que cohabitaven el nostre planeta sí que ho és.

Realment podríem omplir pàgines i pàgines de propostes ecofeministes per reverdir les ciutats, pobles i el nostre planeta en el seu conjunt, per viure en harmonia amb els altres animals i substituir els valors del guerrer pels de la justícia, la igualtat i l'empatia. Però un bon començament seria el de començar el camí del decreixement voluntari disminuint la nostra empremta ecològica als països del Nord i que tots els moviments socials, pacifistes, animalistes, pels drets LGTBI, antiracistes, feministes, ecologistes ens recolzéssim entre nosaltres per assolir com més aviat millor els grans consensos que ens permetin avançar en totes les direccions necessàries davant la crisi ecosocial i d'aquesta manera tornar a il·lusionar-nos per assolir aquest altre món possible. Les ecofeministes, sens dubte, serem les primeres en asseure'ns en aquesta taula amb valentia i honestedat.

BIBLIOGRAFIA

- Garzón Pacheco, D. (2020) "No hay planeta B", en Alicia Puleo (ed.) *Ser Feministas. Pensamiento y Acción*. Madrid: Cátedra, Colección Feminismos.
- Tapia González, A. (2018) *Mujeres indígenas en defensa de la Tierra*. Madrid: Cátedra, Colección Feminismos.
- Puleo, A. (2019) *Claves Ecofeministas. Para rebeldes que aman a la Tierra y a los*

animales. Madrid: Plaza y Valdés Editores.

- Puleo, A. (2015) "El Ecofeminismo y sus compañeros de ruta", en Puleo, A. (ed.) *Ecología y Género en Diálogo Interdisciplinar*. Madrid: Plaza y Valdés Editores.
- Velasco Sesma, A. (2017) *La Ética Animal. ¿Una cuestión feminista?* Madrid: Cátedra, Colección Feminismos.

Dina Garzón

Dina Garzón és cofundadora i coordinadora de la *Red Ecofeminista*, xarxa d'àmbit internacional creada a Madrid l'any 2012. Va estudiar Enginyeria Tècnica Industrial i va realitzar un màster de Gestió Ambiental i Energies Renovables. Ha treballat al departament de Projectes Europeus de l'Agència de l'Energia d'Andalusia i amb el partit polític d'Els Verds al Parlament Europeu. Cofundadora de la cooperativa ecofeminista Lasgaya, actualment es dedica al sector energètic. Coordina el curs online "Ecofeminisme. Pensament, Cultura i Praxi" de la Universitat de Valladolid.